

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 23 februari 1926 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående en ändamålsenlig och ekonomiskt överkomlig organisation för sociala jordärenden.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 179, hava herrar *Herou*, *Samuelsson* och *Dahlén* yrkat, att riksdagen ville anhålla hos regeringen om ett övervägande och förslag till en ändamålsenlig och ekonomiskt överkomlig organisation för sociala jordärenden.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för berörda hemställan, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionen.

Centralförvaltningen av statens domäner handhaves av *domänstyrelsen*, under vars överinseende *skogsstaten* utövar den lokala skogsförvaltningen, däri inbegripet upplåtelse av s. k. odlingslägenheter. Den lokala befattningen med kronans jordbruksfastigheter jämte bestyren med upplåtelse av egnahemslägenheter från dessa tillkomma *länsstyrelserna* med biträde i flertalet län av *domänintendenter*. Enligt beslut av 1925 års riksdag handhaves kolonisationen å kronoparkerna i de sex nordligaste länen av *kolonisationsnämnder*, vilka i regel bestå av vederbörande landshövding jämte representant för statens lokala skogsförvaltning och minst en praktiskt förfaren man, företrädande jordbruks- och egnahemsintresset inom länet. Ledningen av och kontrollen över sagda nämnders verksamhet utövas genom jordbruksdepartementet. Förvaltningen av den eklektiska jorden handhaves i vad angår den huvudsakliga skogsmarken av skogsstaten samt i övrigt av länsstyrelserna och *domkapitlen*. För den tekniska jordbruksvården å enskild jord är *lantbruksstyrelsen* centralorgan. Förmedlare mellan staten och länen i flertalet lantushållningsfrågor äro *hushållningssällskapen*, under vilka underavdelningar inrättas inom varje socken eller annat motsvarande område. För handhavandet av egnahemslåne- och jordförmedlingsverksamhet utser varje sällskap en *egnahemsnämnd*, som biträdes av *sockenombud*. Den centrala ledningen av egnahemsrörelsen är förlagd till *jordbruksdepartementets egnahemsbyrå*. Uppsikt enligt lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland, Dalarna och Värmland utövas inom varje

*Gällande
statlig orga-
nisation för
jordfrågor.*

län av en *jordbrukskommission*, vars ledamöter utses av Konungen. För att biträda nyttjanderättshavare i frågor, som beröra den s. k. ensittarlagen, förordnar varje länsstyrelse lämplig person.

Jordkommissionen.

Jordkommissionen har i sitt den 11 november 1922 avgivna betänkande del IV upptagit frågan om en enhetlig organisation för jordfrågan till övervägande i samband med av kommissionen avgivna tvenne förslag angående lagstiftning för anskaffande av jord för bildande av nya jordbruk. Det förslag, som betecknats såsom nr 1, innehåller även ett *förslag till lag om en statsorganisation för sociala jordfrågor*.

I motiven till detta lagförslag framhålles, att förslaget om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk förutsätter en särskild organisation samt att flera andra sociala jordfrågor stode på dagordningen, vilka ställde anspråk på organisation. Ansatser till splittring på jordfrågans område hade uppkommit, som äventyrade att icke blott skapa olika villkor för samma ändamål utan även belasta statsverket med flera organisationer, som arbetade efter olika grundsatser, oberoende av varandra, och föranledande ökade kostnader.

Enligt förslaget skulle för en enhetlig och verkningsfull handläggning av jordfrågor, som vore av social betydelse, finnas en av staten inrättad och ledd organisation, grundad på en sammanfattning och utbyggnad av redan tillkomna anstalter. Högsta ledningen skulle utövas av *centralstyrelsen för sociala jordfrågor* med uppgift att representera enhetligheten i arbetet, att taga de ledande initiativen och utöva inspektion över läns- och kommunorganen. Styrelsen skulle ock utgöra instans för vissa besvärsmål. Inom varje län skulle finnas en *jordkommission*, företrädande det praktiska initiativtagandet på orterna och det omtänksamma verkställande arbetet därstädes samt med uppgift att lämna allmänheten råd och upplysningar. Inom varje kommun skulle i mån av behov finnas en *jordkommitté* med åliggande att i frågor, som berörde jord inom dess verksamhetsområde, medverka vid utförandet av jordkommissionens uppgift. Kommittén skulle med uppmärksamhet följa de angelägenheter, som berördes av statens ifrågavarande verksamhet, skyndsamt bereda ingivna eller remitterade framställningar, tillmötesgå allmänheten med råd och upplysningar samt själv taga initiativ. Om jordkommitté ej inrättades, skulle kommunalnämnden vara jordkommitté. Till medlemmar i de olika organen borde endast utses personer, som kunde antagas äga erforderlig erfarenhet samt håg och förståelse för jordfrågorna.

1924 års riksdag.

Vid 1924 års riksdag väcktes två likalydande motioner, nr 98 i första kammaren av herr Lindhagen m. fl. och nr 179 i andra kammaren av herr Johansson i Uppmälby m. fl., vari yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt för riksdagen framlägga förslag till en för handläggning av de sociala jordärendena lämpad organisation.

Andra lagutskottet, som till förberedande behandling förehade ifrågavarande motioner, anförde i utlåtande nr 41 i huvudsak följande:

För den uppsikt, som en lagstiftning angående vanhävd av jord förutsatte, erfordrades organ i orterna. I samband med spörsmålet om förbättrad arrendelagstiftning för vissa grupper av nyttjanderättshavare torde frågan om det

praktiska organiserandet av den hjälp, statsmakterna avsåge att skänka genom lagstiftningen, tränga till sin lösning. Därest en lagstiftning, som riktade sig mot bulvanförhållanden i fråga om fast egendom, skulle erhålla önskvärd effektivitet, krävdes givetvis framför allt, att uppsökandet och beivrandet av bulvanskap, som även borde avse äldre sådana, anförtroddes åt en myndighet, som med intresse för saken förenade god kännedom om fastighetsförhållandena inom orten. Även tillämpningen av ensittarlagen krävde ostridigt, icke minst ifall den ytterligare utvidgades, en bättre tillsyn, än som nu komme den till del.

De uppgifter, som sålunda kunde ifrågakomma, syntes stå i det inbördes samband, att de icke lämpligen kunde anförtros åt olika organ. Följden torde eljest lätt kunna bliva en splittring, varigenom resultatet äventyrades och kostnaderna för statsverket ökades. Huru denna organisation borde anordnas vore beroende av det resultat en blivande fortsatt utredning av de olika lagstiftningsspörsmålen kunde giva, vadan riktlinjer icke för det dåvarande kunde uppdragas. Utskottet ville endast framhålla, att starka skäl talade för, att jordfrågorna gäves en central ledning, som möjliggjorde enhetlighet i deras behandling.

Erfordrades för omförmälda frågor en enhetlig organisation, borde jämväl tagas under övervägande, huruvida icke därunder borde i större eller mindre omfattning hänföras även övriga spörsmål, som innefattades under benämningen den sociala jordfrågan, såsom statens kolonisationsverksamhet samt tilläventyrs jämväl jordförmedlingen och egnahemslånerörelsen. Utskottet ville dock ej taga ståndpunkt till frågan, huruvida jordförmedlingen och egnahemslånefrågan borde fortfarande i organisationsavseende avskiljas från de övriga sociala jordfrågorna, vilket på många håll ansåges tillrådigast.

Att i fråga om statens hela verksamhet på detta område vunnes större enhet, målmedvetenhet och planmässighet, måste emellertid givetvis i hög grad verka befrämjande för resultatet. Det dubbelarbete, som med frågornas nuvarande splittring å olika organ vore i viss mån ofrånkomligt, borde ock i huvudsak undvikas. En inskränkning av de kostnader, som statsverket för det dåvarande måste vidkännas för de skilda organisationerna, syntes möjligen också genom ett sammanförande av frågorna kunna förväntas.

Även från allmänhetens synpunkt måste det vara välkommet, att de svårigheter och olägenheter, som frågornas splittring å olika organ medförde för menige man, undanröjdes genom deras sammanförande i görligaste mån under en enhetlig organisation.

Slutligen finge icke förbises, att det i varje fall ej kunde undgås, att för de nya sociala jordlagar, som även enligt utskottets förmenande borde tillkomma, en organisation krävdes för deras tillämpning. Möjligheten av dessa organisationers inpassning i ett enhetligt och planmässigt system kunde ej vara annat än ett framstående önskemål.

Syntes sålunda stora fördelar i olika avseenden stå att vinna genom ett dylikt sammanförande av frågorna, torde det emellertid ingalunda böra förbises, att därmed även vore förenade åtskilliga vanskligheter. Det närmare bedömandet av de olika synpunkter, som härvid kunde göra sig gällande, kunde icke äga rum annat än i samband med det eventuella framläggandet av de lagförslag, som av utskottet förordats till antagande. Utskottet vore emellertid fullt enigt med jordkommissionen därutinnan, att en nyorganisation endast borde planläggas såsom en sammanfattning och utbyggnad av de nuvarande organisationerna.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande behovet och lämpligheten av en för sociala jordärenden lämpad organisation samt för riksdagen framlägga de förslag, som härutinnan kunde erfordras.

Reservation anmäldes av herrar Bror Petré, greve Spens, Lundell och Magnusson i Skövde, vilka ansågo, att utskottet bort hemställa, att motionerna ej skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I första kammaren avslogs utskottets hemställan, medan andra kammaren antog skrivelseförslaget. Frågan hade alltså fallit.

1925 års
riksdag.

Vid 1925 års riksdag väcktes åter motioner i ämnet, i första kammaren av herr Lindhagen med instämmande beträffande motionens yrkande av herr Luterkort m. fl. (motion nr 169) och i andra kammaren av herr Pettersson i Hällbacken m. fl. (motion nr 174), i vilka motioner yrkades, att riksdagen ville anhålla hos regeringen om ett övervägande och förslag till en ändamålsenlig och ekonomiskt överkomlig organisation för sociala jordärenden.

Dessa motioner behandlades av sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, vilket utskott i utlåtande nr 2 anförde följande:

Utskottet kan ansluta sig till vad andra lagutskottet hemställde i förenämnda yttrande nr 41 vid 1924 års riksdag. Det torde nämligen vara önskvärt, att ett övervägande kommer till stånd om behovet liksom om lämpligheten av en för de sociala jordärendena lämpad organisation. I den mån lagstiftningen beträffande dessa frågor utvidgas, torde det vara ofrånkomligt, att uppmärksamhet även ägnas spörsmålet om den organisation, som må erfordras för åtgärdernas ändamålsenliga genomförande och beredande av effektivitet åt lagarna. Till 1925 års riksdag hava flera nya förslag framlagts berörande den sociala jordfrågan, varjämte ytterligare utredningar pågå eller av riksdagen begärts. Bland annat må erinras om Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 90 angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarne, vari ifrågasättes införande av en helt ny organisationsform genom särskilda kolonisationsnämnder i de sex nordligaste länen. Därest den av utskottet i särskilt utlåtande nr 1 ifrågasatta utredningen rörande rikets kolonisation må komma att leda till resultat, torde ytterligare anledning uppstå att nogsamt överväga sammanhanget mellan hithörande och närbesläktade organisationsanordningar.

Det synes följaktligen vara av vikt, att frågan om de sociala jordärendenas offentliga handläggning snarast göres till föremål för utredning i syfte att förebygga onödig, dyrbar och åtgärdernas effektivitet skadande splittring. Utan att i övrigt vilja uppdraga några närmare riktlinjer för en dylik utredning, vill utskottet dock betona, att det icke torde vara önskvärt att för berörda frågor handläggning få tillskapat något nytt centralt ämbetsverk. Starka skäl synas också tala för, att egnahemsrörelsen, åtminstone tills vidare, i huvudsak bibehålles vid sin nuvarande organisation.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande behovet och lämpligheten av en för sociala jordärenden lämpad organisation samt för riksdagen framlägga de förslag, som härutinnan kunde erfordras.

Reservation anmäldes av herr Sederholm, vilken, med instämmande av herrar Bror Petrén, greve Spens, Andersson i Fältenborg, Magnusson i Skövde, Ödström, Hedlund i Häste och Johanson i Hallagården, yrkat, att utskottets yttrande bort erhålla följande avfattning:

Det är givet, att i samma mån som lagstiftningsåtgärder vidtagas, avsedda att påverka eller leda formerna för jordbesittningen och jordens tillgodogörande i viss riktning, vissa organ äro av nöden för att förläna en sådan lagstiftning nödig effektivitet. Så hava hushållningssällskapen genom sina egnahemsnämnder att handhava den av staten understödda egnahemsverksamheten, ägodelningsrätterna och lantmäterikåren skifteslagstiftningen o. s. v.

Det synes utskottet likaledes påtagligt, att, i samma mån som lagstiftningen på hithörande områden för sin tillämpning kräver organ utöver redan befintliga, ett naturligt och ofrånkomligt komplement till en sådan lagstiftning måste vara att tillskapa sådana, eventuellt att omorganisera eller komplettera redan befintliga. Givetvis måste vid en dylik organisations genomförande tillses, att — kanske bättre än som nu är fallet — likartade uppgifter samlas hos samma organ liksom ock att nödig samverkan mellan olika sådana äger rum i fråga om uppgifter, som ligga nära eller ingripa i varandra. Även dessa synpunkters beaktande sammanhånga direkt med själva lagstiftningen.

Däremot kan ej utskottet dela motionärernas uppfattning angående lämpligheten att till ett bestämt stats- resp. ortsgorgan sammanföra handhavandet av alla frågor, som kunna inbegripas under benämningen: sociala jordfrågor. Själva detta begrepp är åtminstone ännu synnerligen svävande. Det torde visserligen i sig innesluta alla jordfrågor, som hava en större eller mindre 'social' innebörd, men är i övrigt av synnerligen skiftande innehåll, vilket medför, att dit hänförliga ärenden ofta kräva vitt skilda förutsättningar av de personer, som skola handhava dem. Att då tillskapa särskilda stats- och ortsgorgan för handläggning av samtliga eller flertalet av dessa ärenden torde icke vara ändamålsenligt.

Det är möjligt, att, om och i den mån en utvidgad social jordlagstiftning kommer till stånd, viss om- eller nyorganisation av för dess genomförande erforderliga organ kan bliva av nöden. Men det synes utskottet riktigast, att åtgärder härför då organiskt få växa fram ur det vid varje tidpunkt förefintliga behovet och att icke en organisation tillskapas, innan man ännu känner, vilka uppgifter den skall hava att fylla.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att motionerna I: 169 och II: 174 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan avslogs av båda kamrarna.

Såväl vid riksdagen 1924 som vid förra årets riksdag framfördes i motioner förslag att riksdagen måtte avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t i nu förevarande fråga. Riksdagen ansåg emellertid skäl icke föreligga att med anledning härav vidtaga någon åtgärd. Av den redogörelse, som i det föregående lämnats för de framställda förslagen, framgår, att den utredning, som vid dessa tillfällen ifrågasattes, skulle avse behovet och lämpligheten av att under en form för enhetlig behandling sammanföra skilda problem från de sociala jordfrågornas vidsträckta område. Meningen var alltså, att man skulle utgå från arbetsuppgifter

*Utskottets
yttrande.*

och arbetsformer, som dels hittills utbildats och dels kunde väntas tillkomma under den närmaste framtiden, samt uppbygga en med hänsyn till deras beskaffenhet lämpad samarbetsorganisation.

Utskottet anser sig böra erinra därom, att för närvarande utredningar pågå, som röra organisationsfrågor och äro av betydelse vid uppgörandet av en plan för en dylik organisation. Till de frågor, som ansetts falla inom här ifrågavarande organisations verksamhetsområde, höra bland andra frågorna om social arrendelagstiftning och vanhävdslagstiftning. Dessa frågor äro för närvarande föremål för utredning inom justitiedepartementet av särskilt tillkallade sakkunniga (jordsakkunniga). Genom skrivelse den 29 april 1925 har vidare riksdagen givit anledning till en utredning i ett annat hithörande spörsmål. I nämnda skrivelse anhöll nämligen riksdagen, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och på vad sätt kolonisation å odlingsbar jord skulle kunna genom statliga åtgärder åvägabringas inom landet i vidare utsträckning än nu vore fallet, samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas. Denna riksdagens skrivelse föranledde, att Kungl. Maj:t den 6 juni 1925 bemyndigade chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga för verkställande inom jordbruksdepartementet av utredning av frågan om ytterligare åtgärder för främjande av kolonisation å mark i enskild ägo (1925 års kolonisations-sakkunniga). Vid sin hemställan om bemyndigande att tillkalla nämnda sakkunniga anförde departementschefen till statsrådsprotokollet bland annat följande: "Vid utredningen av omfattningen och formerna för statens understödjande av ifrågavarande kolonisationsverksamhet torde böra övervägas, huruvida detta bör grundas på av staten redan bedriven understöds- och lånerörelse genom medverkan av egnahemslånefonden, avdikningsanslagen och odlingslånefonden, allmänna och norrländska nyodlingsfonderna m. fl. — varvid en speciell anpassning av villkoren för anslag och lån för detta ändamål givetvis kan bliva nödvändig — eller på för detta ändamål särskilt vidtagna anordningar, antingen såsom skett i fråga om kronoparks-kolonisationen genom statens direkta medverkan eller genom grundandet av en kooperativ understöds- och låneverksamhet. Beroende av vilkendera av dessa vägar, som befinnes lämpligast, lärer bliva, om det direkta handhavandet av denna kolonisation skall uppdragas åt egnahemsnämnderna i länen — eventuellt annan med hushållningssällskapen samarbetande, för detta ändamål nyskapad organisation — eller åt mera statliga organ eller åt helt frivilliga sammanslutningar. För den händelse dylika statliga organ prövas böra handhava kolonisationen, torde även särskilt böra utredas, på vad sätt anskaffning och inköp av odlingsbar mark för statens räkning bör ordnas."

Såsom framgår av vad utskottet sålunda anført pågå för närvarande utredningar, vilka röra organisationsfrågor och äro av den betydelse, att deras resultat synas böra avvaktas, innan riksdagen upptager det i motionen väckta spörsmålet till saklig prövning.

Utskottet tillåter sig därför hemställa,

att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 23 februari 1926.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, Sigfrid Hansson, greve Spens, von Stockenström* och *Frändén*, fröken *Hesselgren* samt herrar *Lindhagen** och *Akerberg**;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Öberg, Hage, Magnusson* i Skövde*, *Ödström, Johansson* i Kälkebo, *Pettersson* i Hällbacken och *Hedvall*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.